

MUNI
FSS

Reformulace geopolitiky: kritická a populární geopolitika

Anežka Konvalinová

Kritická a populární geopolitika

- Pojem poprvé představen v 80. letech v USA v disertační práci **Gearoid Ó Tuathaila** (Gerard Toal).
- Kritická geopolitika se etablovala přibližně v 90. letech.
- V rámci kritické geopolitiky je objektem výzkumu samo vědění.

Kritická a populární geopolitika

- Základní předpoklad:
- **geopolitické koncepty jsou sociálními konstrukty** akademiků či státníků, které jsou
- politicky/sociálně/kulturně podmíněny a
- samy působí performativně, tj. ovlivňují politické chování, rozhodování politiků či vnímání politických aktérů.

Pokouší se vracet geopolitiku do **JEJÍHO HISTORICKÉHO KONTEXTU** a uvolnit z fixních, naturalizovaných normativních pozic.

Kritická a populární geopolitika

- **Existuje tedy pluralita geopolitik:** chápány jako soubor diskurzivních praktik, jejichž prostřednictvím je geografickému prostoru přiřkládán jistý význam.
- Geopolitika není považována za danou, jako neutrální a objektivní způsob nahlížení na světový prostor.
- Je naopak problematizována, chápána ve své sociální, kulturní či politické podmíněnosti, „situované vědění“.

Kritická a populární geopolitika

- Radikální odmítnutí východisek a předpokladů neo/klasické geopolitiky;
- intelektuální praktiky a epistemologické předpoklady spojené s geopolitickými koncepty jsou pečlivě zkoumány;
- vizualizace světa experty na geopolitiku je podrobena kritice;

Kritická a populární geopolitika

- geopolitické koncepty, jež si nárokují pravdivý a privilegovaný (neutrální a objektivní) vhlad do uspořádání globálního prostoru;
- chápány jako neúplné a subjektivní, situované a kontextuální, část politiky samotné.
- Kritická geopolitika se zaměřuje na čtyři kategorie: **prostor, identita, vize a státnictví.**

Kritická a populární geopolitika

Francis P. Sempa:

– Prostor

- vnímání geografického uspořádání ovlivňuje význam, který bude danému prostoru přiřčen.

– Identita

- podobně jako prostor není chápána apriorně, ale procesuálně – prostorové „my“ je vztahováno k „oni“, které reprezentuje odlišné geografické území.

- Na rozdíl od neoklasické geopolitiky, která představuje vizi o tom, co je vně státu, kritická geopolitika zkoumá **vlastní proces vytváření hranic – materiálních i konceptuálních.**

– Vize

- zjednodušení situace a jejího řešení.

Např. odstranění závislosti na ropě a plynu z Ruska vyřeší problém bezpečnosti dodávek (myšlenka energetické soběstačnosti).

– Státnictví

- návod pro tvorbu státních politik a způsob legitimizace exkluzivistických zahraničně-politických agend.

Gerard Toal a Simon Dalby

- Ústřední myšlenkou je problematizace vztahu mezi geografickým věděním a mocí.
- Toal cituje francouzského filozofa Michela Foucaulta, který prohlásil, „že výkon moci soustavně vytváří vědění a naopak, vědění soustavně způsobuje efekt moci.“

- Cílem je dokumentovat, jak společenské struktury moci (např. vojenský, politický, soudní systém) vytváří struktury vědění, které
- zpětně ospravedlňují jejich vlastní moc a autoritu nad veřejností.
- Pro Toala byla ve 20. století v různých strukturách moci/vědění obsažena i geopolitika.

- Odvozuje několik geopolitických diskurzů / geopolitických škol:
  - imperialistická
  - studenoválečná
  - geopolitika nového světového pořádku
  - environmentální geopolitika

Table 1 Discourses of geopolitics

<i>Discourse</i>	<i>Key intellectuals</i>	<i>Dominant lexicon</i>
Imperialist geopolitics	Alfred Mahan Friedrich Ratzel Halford Mackinder Karl Haushofer Nicholas Spykman	Seapower <i>Lebensraum</i> Landpower/Heartland Landpower/Heartland Rimlands
Cold War geopolitics	George Kennan Soviet and Western political and military leaders	Containment First/Second/Third World countries as satellites and dominos Western vs. Eastern bloc
New world order geopolitics	Mikhail Gorbachev Francis Fukuyama Edward Luttwak George Bush Leaders of G7, IMF, WTO Strategic planners in the Pentagon and NATO Samuel Huntington	New political thinking The end of history Statist geo-economics US led new world order Transnational liberalism/neoliberalism Rogue states, nuclear outlaws and terrorists Clash of civilizations
Environmental geopolitics	World Commission on Environment and Development Al Gore Robert Kaplan Thomas Homer-Dixon Michael Renner	Sustainable development Strategic environmental initiative Coming anarchy Environmental scarcity Environmental security

V rámci imperialistického diskurzu

-se geopolitika poprvé objevuje jako koncept a praxe, geopolitika jako forma moci/vědění se týká především prosazování státního expanzionismu a bezpečnosti impérií.

V rámci studenoválečného diskurzu

- se geopolitika stává teorií a praxí spojenou s americko-sovětským antagonismem, jenž úzce propojuje geografii a ideologii.

V rámci diskurzu nového světového pořádku

- dochází k nové specifikaci geopolitiky jako přístupu a praxe. Dochází k vytváření nových odlišných vizí světového pořádku.

V rámci environmentální geopolitiky

- na významu získává životní prostředí, externalita, která vyžaduje studium a management, dynamický systém, který je zdrojem nejnovějších diskurzů hrozby a nebezpečí.

Nástrojem smýšlení o geopolitice coby součásti struktury
moci/vědění je trojúhelník vztahů

**Intelektuálové
Instituce
Ideologie**

Větev geopolitiky, která se zaměřuje na jiné politické aktéry, než jen státy.

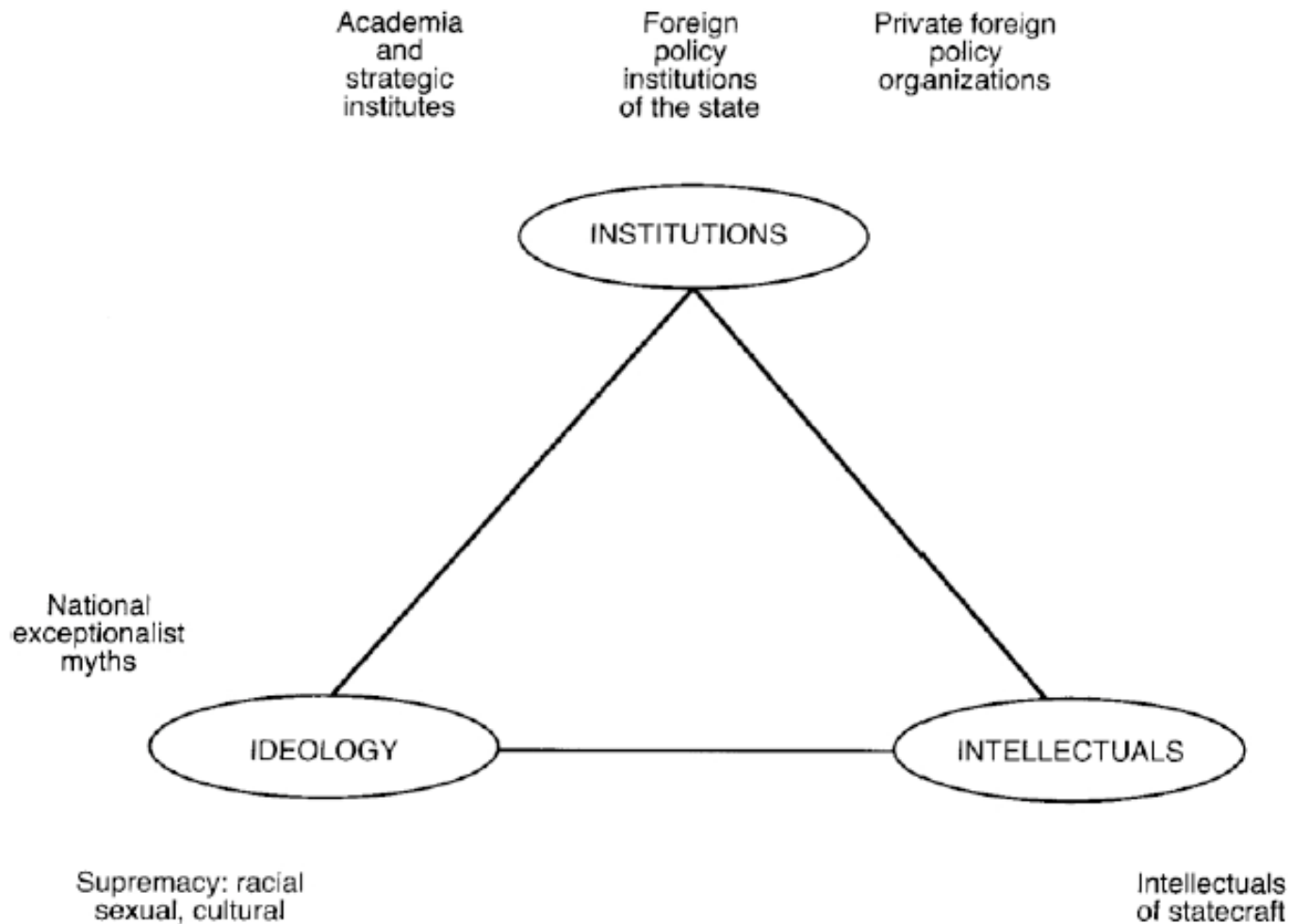

Figure 1 Geopolitics as power/knowledge

Instituce

- Intelektuálové jsou součástí **institucionálních struktur** (sociálních sítí moci a přístupu).
- Nutné brát v úvahu i instituce a sociální sítě, které jim umožnily stát se intelektuály či experty na geopolitiku (univerzity, státní zahraniční instituce, think-thanky, instituty a soukromé společnosti...).

Intelektuálové

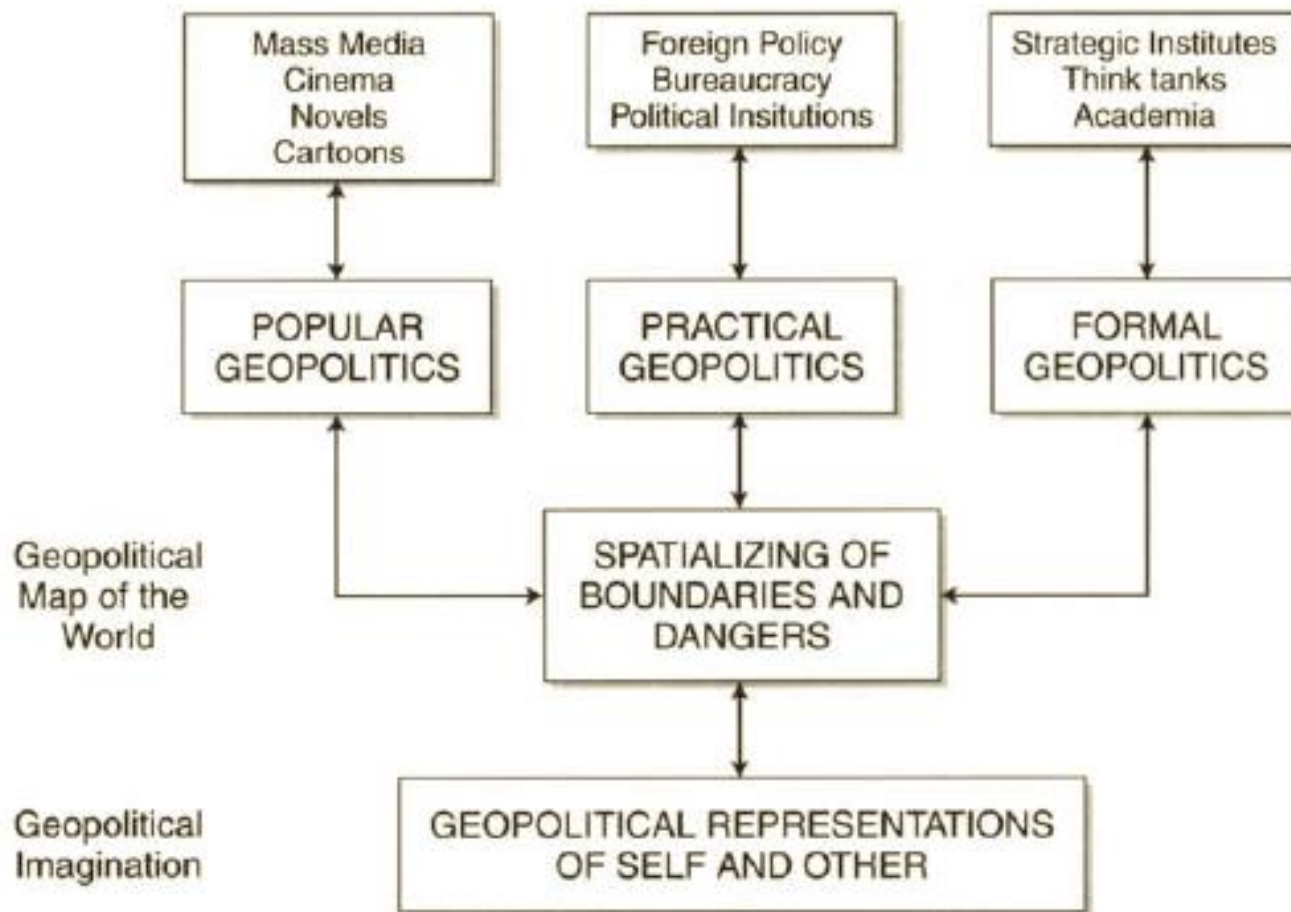
- Výkon státnictví produkuje vlastní **intelektuály**;
- teoretiky či bývalé politiky, kteří dále píší o tom, jak pohlížet na mezinárodní politiku;
- nabízejí normativní závazná pravidla pro výkon státnictví (problem-solving approach);
- přemýšlí strategicky v zájmu daného státu.

Ideologie

- intelektuálové mají tendenci sponzorovat ty intelektuály, kteří zastávají stejné **ideologické hledisko**.
- Ideologie je důležitá, neboť státy jsou řízeny a stmelovány široce sdíleným systémem věr.
- Geopolitika není objektivní vědecká forma vědění, ale forma moci/vědění, je o tom, jak intelektuálové, instituce a ideologie vytváří struktury moci v rámci státu.

Toalova rekonceptualizace geopolitiky

- **Toalova rekonceptualizace geopolitiky** jako diskurzu zahrnuje tři překrývající se komponenty:
  - **Praktická geopolitika**
  - **Formální geopolitika**
  - **Populární geopolitika**

Figure 0.1 A critical theory of geopolitics as a set of representational practices.

Praktická geopolitika

- konkrétní výkon/uplatňování geopolitické strategie, každodenní státnictví, kde je svět prostorově rozčleněn do regionů s pomyslnými atributy a charakteristikami,
- mozaika míst, která jsou nebezpečná či naopak bezpečná; v podstatě jde tedy o zahraniční politiku (většina geopolitické produkce).
- Kritická geopolitika se zaměřuje na odhalování (nevyřčených) předpokladů, motivů a záměrů těchto geopolitických strategií;
- prostřednictvím diskurzivní analýzy: empirický korpus (proslovy, projevy, obrazy v médiích...) je interpretován prostřednictvím společensko-kulturního pozadí (backgroundu).

Formální geopolitika

- klasické a neoklasické přístupy ke geopolitice v akademické sféře (univerzity, think-tanky);
- je vytvářena intelektuály, kteří produkují teorie a strategie, jež jsou vodítkem či ospravedlněním praktické geopolitiky.
- cíl kritické geopolitiky je obdobný jako v případě analýzy praktické geopolitiky.
- zaměřuje se např. na období studené války, kritizuje americký geopolitický diskurz, který vykresloval SSSR jako nebezpečný expanzionistický stát;
- to zároveň legitimizovalo americké výdaje na obranu, politiku zadržování a intervenci v různých částech světa.

Populární geopolitika

- Zaměřuje se na reprezentaci geopolitických konceptů v populární/masové kultuře.
- Geopolitické koncepty se promítají do sféry televize a filmu, masově šířených časopisů a novin.
- Přispívá k produkci a cirkulaci geopolitického smýšlení, má vliv na veřejné mínění.
- Ovlivňuje naše představy a přesvědčení o povaze okolního světa (seriály z prostředí nemocnic, policie, nebo showbusinessu).

M U N I
F S S

Děkuji vám za pozornost

Otázky?